

Можна припустити, що в XV-XIX ст. стіни храму були прикрашені зображеннями на релігійні сюжети, виконаними в техніці фрески (акварельними фарбами по сирій штукатурці). Про це свідчить той факт, що на південній стіні храму, над іконостасом, був розчищений фрагмент давнього розпису із зображенням ангела.

Очевидно, до середини XIX ст. ці розписи настільки пошкодились, що їх було вирішено замалювати. Як ми вже згадували, у 1900 р. колектив художників під керівництвом Єрмакова розписав стіни храму олійними фарбами. Незадовго до цього під керівництвом визначних російських художників Михаїла Нестерова і Віктора Васнецова був розписаний Володимирський собор у Києві. Розписи Володимирського собору послужили зразком для багатьох храмів, що реставрувались в останній чверті XIX століття, зокрема для Богоявленського собору в Острозі та для Свято-Троїцького храму в Межирічі.

Справжньою окрасою церкви є кіоти, оздоблені чудовим позолоченим різьбленням, яке дивує і полонить всіх відвідувачів храму.

Історія не зберегла нам імені різьбляра, але з впевненістю можна сказати, що ці кіоти зробив надзвичайно талановитий митець-віртуоз, якому, очевидно, допомагали його учні. Кіоти оточують ікони, ніби дивні золоті гірлянди, сплетені з листків аканту. Акант – це південна дуже тверда рослина, тому здавна вона символізувала собою твердість, непорушність і міцність християнської віри і здавна використовувалась в мистецтві. Крім гілок аканту майстер вирізьбив різні квіти, взяті з навколишньої природи, і завершив кіоти постатями ангелів, або князівськими коронами. Корони на кіотах межирицької обителі свідчили, що будівничими і опікунами храму та монастиря

були князі Острозькі, яких називали некоронованими королями Руси. Можливо також, що корони нагадували про коронацію чудотворної ікони Богородиці Одигітрії в 1779 році, або про імператрицю Катерину II яка подарувала церкві ці кіоти.

Всі рослини та постаті на кіотах вирізьблені об'ємно, пишно, з бездоганною майстерністю. Вони ніби ростуть, рухаються переплітаються у дивні візерунки. Їх можна назвати шедеврами українського барокового мистецтва XVIII століття, якими нині може похвалитися рідко який монастир.

У 1606-1610 рр. до церкви були симетрично прибудовані два двоповерхові корпуси келій, розміщені на однаковій відстані від північного та південного оборонних мурів, яка становить 32,5 м. Чоловий фасад церкви та фасади новозбудованих келійних корпусів були виведені в одну площину і створили розлогу архітектурну композицію, яка стала центром монастирського ансамблю.

На зовнішній кутах обох будівель поставлені чотири триярусні оборонні башти, увінчані конічними дахами. Бійниці башт у вигляді перевернутої замкової щілини прорізані у цілому кам'яному блоці, що дозволяло, маневруючи вогнепальною зброєю, обстрілювати в разі потреби значну частину монастирського подвір'я.

Кожний корпус келій початково завершувався не двосхилим дахом, як нині, а чотирма невеликими двосхилими дашками, які разом утворювали зубчастий дах. Витончений силует зубчастого даху на обох корпусах келій був важливим архітектурним елементом цих споруд. Разом з декором фасадів він надавав келіям ошатності та затишності. У другій половині XIX століття, після пожежі монастиря 1856 року, його розібрали і звели двосхилий дах, який є донині.

Архітектурні деталі храму та келій монастиря подібні до оздоблення королівського Арсеналу в Львові, зведеного на поч XVII століття військовим інженером та архітектором Павлом Грудзинським. Це дає підставу припустити, що цей архітектор брав участь і в будівництві Межирицького монастиря, можливо був автором проекту всього монастирського ансамблю.

Загальна довжина мурів становить 410 м, товщина – 1,3 – 1,5 м, висота від 5 до 6,5 м. Головним матеріалом для побудови мурів послужив камінь-пісковик, а верхня частина стін була викладена з жолобчастої цегли. Біля північно-західної башти в західному мурі

влаштовано ворота, які вели на подвір'я монастиря, а в північному мурі – невелику хвіртку. За східним оборонним муром проходить рів, а на відстані від нього 7-8 м. - оборонний земляний вал, що захищав не тільки монастир, а й весь Межиріч. У мурі влаштовані бійниці для фронтального обстрілу валу та рову. Таким чином укріплення монастиря було поєднано з укріпленням Межиріча.

Монастирські мури завершуються фігурними оригінальними зубцями типу “хвіст ластівки”, які чергувалися з зубцями овальної форми. У середньовічних західноєвропейських замках зубці – мерлони виконували оборонну функцію, прикриваючи захисників замків. Але зубці на стінах Межирицького монастиря служили скоріше для прикраси, ніж для оборони. На це вказують їх невеликі розміри – висота – 0,90 м, ширина – 0,45 м, і те, що за зубцями немає бойового ходу зі сторони двору, по якому могли ходити захисники монастиря.

По кутах оборонних мурів монастиря поставлено 4 оборонних башти. План кожної з них має форму правильного шестикутника, що відповідає призначенню башт – забезпечити ефективний фланговий обстріл уздовж оборонних мурів та ліквідувати “мертвий простір” біля їх підніжжя. Зона обстрілу з наріжних башт Свято-Троїцького монастиря була дуже велика. Вона досягала 250 градусів. Усі башти мають по два яруси бійниць, розміщених по центру кожної з п'яти граней, крім грані, зверненої в бік монастирського подвір'я. Розміри башт порівняно невеликі: зовнішня їх ширина дорівнює – 7-8 м, а висота змінюється залежно від перепадів рельєфу ґрунту. Перший ярус башт з стрільницями не має ніяких прикрас. Другий ярус оздоблений рустуванням граней шестикутника та оригінальним плетінчастим орнаментом. Третій ярус має вигляд ажурної корони. На відміну від нижніх ярусів, зведених з каменю-пісковика, цей ярус зведений з цегли. У ньому зроблені круглі отвори для освітлення горища, тому мурувати верх з кам'яних блоків тут було неможливо, - значно простіше і зручніше було зробити це з цегли.

Північно-східна башта, найближча до господарчого двору, відрізняється від інших башт тим, що увесь її обсяг по висоті пронизує величезний димар, викладений з цегли. Про первісне використання башти з димарем знаємо небагато. В описі монастиря 1866 року сказано, що в цій башті була монастирська кухня.

На оборонних баштах та стінах, які оточують монастир розміщений фриз, виконаний у техніці сграфітто [\[1\]](#). Головний мотив його орнаменту – нескінченна кільцева плетінка (символ вічності) – був, очевидно, запозичений з трактату відомого італійського художника та теоретика мистецтва - Себастьяно Серліо.

У південно-східному кутку монастирського подвір'я, біля самих оборонних стін, розміщений одноповерховий господарський корпус, про який вже згадувалось вище. У ньому колись жила прислуга. Згодом його використовували для збереження продуктів. У описі монастиря 1809 р. він називався “амбаром”. Ця будівля складалась з чотирьох однакових квадратних приміщень розмірами 6 x 6 м, її увінчував високий аттик у вигляді глухої аркатури.

На східному і північному мурах збереглися цікаві деталі – фрагменти кам'яних жолобів, по яким відводились опади з монастирського подвір'я в оборонний рів, виритий уздовж муру. Кожний жолоб являв собою напівциліндр, вирубаний у кам'яних блоках, з'єднаних з допомогою пазів. Перекривався жолоб кам'яною плиткою. Вода з монастирського подвір'я відводилась з допомогою водозбірного отвору жолоба, покладеного на одному рівні з плитами кам'яної вимостки подвір'я. У Межирицькому монастирі була продумана не тільки система відводу води, а й система каналізації. Від другого житлового поверху кожного келійного корпусу до туалетів, влаштованих біля східного оборонного муру вели криті переходи. Нечистоти відводились з допомогою системи каналізації, що являла собою напівциліндричні лотки, вирубані в кам'яних блоках, які прорізували наскрізь східний мур і виходили в рів. Упорядкування монастирського подвір'я, влаштування систем водовідливу та каналізації в Межирицькому монастирі вже на початку XVII ст. - явище унікальне, яке не зустрічається більше в жодному монастирі України. Будівничі межирицького Свято-Троїцького монастиря належали до різних часів, використовували різний арсенал архітектурних форм різних стилів, але керувалися одними й тими самими принципами упорядкованості, гармонії і краси.